

Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Önündeki Engel: Gelir Eşitsizliği ve Orta Gelir Tuzağı İlişkisi

Yüksel ÇAĞDAŞ¹

Öz

Bu çalışma, gelir eşitsizliği ile Orta Gelir Tuzağı arasındaki ilişkiyi 2000–2023 dönemi için 50 ülkeyi kapsayan panel veri seti üzerinden analiz etmektedir. Literatürde çoğunlukla büyüme–eşitsizlik ilişkisine odaklanan araştırmalardan farklı olarak, çalışma Orta Gelir Tuzağı bağlamını merkeze almakta ve üç farklı istatistiksel yöntem kullanmaktadır. İlk olarak, Pearson, Spearman ve Kendall korelasyon katsayılarıyla değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ardından, panel regresyon analiziyle gelir eşitsizliğinin kişi başına gelir üzerindeki etkileri test edilmiştir. Son olarak, Dumitrescu–Hurlin panel nedensellik testi uygulanarak ilişkinin yönü ortaya konmuştur. Bulgular, gelir eşitsizliği ile ekonomik büyüme ve kalkınma arasında güçlü ve çift yönlü bir nedensellik bulunduğunu göstermektedir. Çalışma, Orta Gelir Tuzağından çıkış sürecinde kapsayıcı büyüme politikaları ve eşitsizliği azaltıcı yapısal reformları kapsayan kalkınma stratejilerinin önemine işaret ederek literatüre özgün ve metodolojik açıdan güçlü bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Gelir Eşitsizliği, Orta Gelir Tuzağı, Ekonomik Büyüme ve Kalkınma, Korelasyon Analizi, Panel Veri Analizi.

JEL Kodları: I3, D3, O4, O10

Obstacle to Economic Growth and Development: Income Inequality and the Middle Income Trap Relationship

Abstract

This study analyzes the relationship between income inequality and the Middle-Income Trap using a panel dataset covering 50 countries for the period 2000–2023. Unlike most studies in the literature that primarily focus on the growth–inequality nexus, this research places the Middle-Income Trap at the center and employs three different statistical methods. First, Pearson, Spearman, and Kendall correlation coefficients are applied to examine the relationships among the variables. Second, a panel regression analysis is conducted to test the impact of income inequality on per capita income. Finally, the Dumitrescu–Hurlin panel causality test is employed to identify the direction of the relationship. The findings reveal a strong and bidirectional causality between income inequality and economic growth and development. By highlighting the significance of inclusive growth policies and structural reforms aimed at reducing inequality in the process of overcoming the Middle-Income Trap, the study provides a novel and methodologically robust contribution to the literature.

Keywords: Income Inequality, Middle Income Trap, Economic Growth and Development, Correlation Analysis, Panel Data Analysis.

JEL Codes: I3, D3, O4, O10

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Bysal Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, yukselcagdas@ibu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0112-2427

<https://doi.org/10.33203/mfy.1655958>

Geliş Tarihi/Submitted : 2025-03-11
Kabul Tarihi/Accepted : 2025-09-24

The content of this journal is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

Extended Summary

This study examines the relationship between income inequality and the Middle Income Trap (MIT) within the period 2000–2023, using a balanced panel dataset covering 50 countries. While the literature extensively analyzes the inequality–growth nexus, few studies directly address how income inequality contributes to the persistence of the MIT. By integrating multiple econometric approaches, this paper seeks to provide robust empirical evidence on the extent to which income inequality acts as a structural barrier to economic upgrading and sustainable development.

The empirical strategy is threefold. First, Pearson, Spearman, and Kendall correlation coefficients are calculated to explore both linear and non-linear associations between income inequality and per capita income. Specifically, the study evaluates correlations between per capita GDP and the Gini coefficient. These results indicate a statistically significant relationship: countries with higher inequality are more likely to remain stuck in the MIT, while growth dividends are distributed unevenly across income groups. Second, panel regression analysis is conducted to quantify the impact of income inequality on per capita income. The dependent variable is per capita GDP, while the Gini coefficient serves as the key independent variable. Control variables include education expenditures, rule of law, trade balance, inflation, unemployment, and technological exports. The regression results confirm that income inequality exerts a negative and statistically significant effect on income levels. Moreover, the robustness of the findings across different model specifications strengthens the evidence that inequality undermines growth potential, thereby heightening the risk of falling into the MIT.

Third, the Dumitrescu–Hurlin panel causality test is employed to investigate the directionality of the relationship. The causality analysis reveals bidirectional effects: income inequality constrains economic growth, while stagnating growth simultaneously exacerbates inequality. This feedback loop demonstrates that the MIT is not merely a consequence of structural rigidities but also a dynamic outcome of persistent income disparities. The findings therefore highlight that policies targeting only growth rates are insufficient; reducing inequality is equally crucial for escaping the MIT.

From a policy perspective, the results suggest that sustainable development requires inclusive growth strategies. High inequality weakens social mobility, reduces investment in human capital, and limits innovation capacity. As a result, large segments of the population are excluded from contributing productively to the economy. To overcome these structural constraints, governments must design policies that promote equitable access to education, healthcare, and financial resources, alongside reforms that strengthen institutional quality. In particular, investment in human capital and redistribution-oriented fiscal measures are vital for transforming growth into broad-based welfare improvements.

The originality of this study lies in its methodological contribution. Unlike much of the existing literature, which focuses narrowly on the inequality–growth nexus, this research explicitly situates income inequality within the MIT framework and employs a triangulation of methods: correlation, panel regression, and causality testing. By doing so, the paper provides a more comprehensive and reliable assessment of the inequality–MIT relationship. The findings corroborate theoretical arguments that inequality undermines structural transformation, while also extending empirical insights by demonstrating causality and cross-country robustness.

In conclusion, this study shows that income inequality and the MIT are interdependent phenomena, jointly shaping countries' development trajectories. Growth alone is insufficient to overcome the trap; without inclusive policies, rising inequality can nullify the benefits of economic expansion. Thus, addressing inequality through structural reforms, redistributive fiscal policies, and inclusive human capital investments should be central to development strategies aimed at escaping the MIT. Future research may further enrich this debate by applying advanced second-generation econometric techniques, exploring heterogeneity across income groups, and investigating the role of institutional quality in mediating the inequality–MIT nexus.

1. Giriş

Ekonomik büyüme ve kalkınma, ülkelerin uzun vadeli refah seviyelerini belirleyen temel dinamiklerden biri olup, sürdürülebilir büyümenin sağlanması hem akademik hem de politika yapıcılar için önemli bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır. Ancak, bazı ülkeler belirli bir “kişi başına düşen milli gelir” (KMG) seviyesine ulaştıktan sonra daha yüksek gelir grubuna geçmekte zorlanmakta ve bu durum, Orta Gelir Tuzağı (OGT) olarak bilinen yapısal bir durgunluğa yol açmaktadır. OGT’deki ülkeler, rekabet güçlerini kaybetmekte ve ekonomik dönüşümlerini tamamlamakta başarısız olmakta, bu da sürdürülebilir büyümeyi olumsuz etkilemektedir (Gill ve Kharas, 2007). Literatürde, ülkelerin OGT’den çıkışını engelleyen çeşitli faktörler tartışılmakta olup, gelir eşitsizliği bu faktörler arasında öne çıkan unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Gelir eşitsizliği, ekonomik kaynakların bireyler veya hane halkları arasında dengesiz dağılımıyla ortaya çıkan önemli bir sosyo-ekonomik sorundur. Yüksek gelir eşitsizliği, iç talebin zayıflamasına, beşeri sermaye yatırımlarının azalmasına ve sosyal hareketliliğin kısıtlanmasına yol açarak uzun vadeli büyüme potansiyelini olumsuz etkileyebilmektedir (Stiglitz, 2014; Piketty, 2014). Ayrıca, yüksek eşitsizlik seviyeleri, ülkelerin teknolojik gelişim, eğitim yatırımları ve inovasyon süreçlerine yeterli kaynak ayırmalarını zorlaştırarak OGT’den çıkış sürecini sekteye uğratmaktadır (Galor ve Zeira, 1993; Alesina ve Rodrik, 1994). Bu nedenle, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkilerinin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Literatürde gelir eşitsizliği ve OGT arasındaki doğrudan ilişkiyi ele alan ampirik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Mevcut çalışmalar genellikle OGT’nin nedenlerini, ekonomik büyümenin dinamiklerini veya gelir eşitsizliğinin tek başına ekonomik göstergeler üzerindeki etkilerini incelemektedir. Buna rağmen gelir eşitsizliği ve OGT arasındaki doğrudan bağlantıyı ampirik olarak ele alan araştırmalara nadiren rastlanmaktadır. Bu durum, konunun akademik anlamda daha fazla incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Gelir eşitsizliği ve OGT arasındaki ilişki, yalnızca ekonomik büyüme çerçevesinde değil, aynı zamanda kapsayıcı kalkınma, sosyal hareketlilik ve sürdürülebilir refah politikaları perspektifinden de değerlendirilmelidir.

Bu çalışmanın temel amacı, gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişkiyi çok boyutlu bir istatistiki çerçevede incelemek ve gelir dağılımındaki bozulmaların ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, KMG ile Gini katsayısı arasındaki ilişki korelasyon analizleriyle değerlendirilmiş; ardından panel regresyon yöntemiyle eşitsizliğin büyüme üzerindeki etkisi test edilmiştir. Son aşamada ise Dumitrescu–Hurlin panel nedensellik testi uygulanarak ilişkinin yönü ve karşılıklı etkileşimleri analiz edilmiştir. Böylece çalışma, yalnızca ilişki düzeyini değil, aynı zamanda etkileşimlerin yönünü ve çift taraflı yapısını da ortaya koyarak literatüre metodolojik açıdan güçlü bir katkı sağlamaktadır.

Çalışmanın temel araştırma sorusu, gelir eşitsizliğinin OGT'ye yakalanma olasılığını nasıl etkilediği ve ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin hangi mekanizmalar üzerinden işlediğidir. Bu bağlamda, farklı istatistiki yöntemlerin birlikte uygulanması (korelasyon, panel regresyon, nedensellik analizi) hem sonuçların sağlamlığını artırmış hem de bulguların tutarlılığını güçlendirmiştir.

Bu kapsamda, çalışmada öncelikle OGT ve gelir eşitsizliği kavramsal açıdan ele alınmış, literatürde bu iki olguyu birlikte inceleyen teorik ve ampirik araştırmalar özetlenmiştir. Ardından veri seti ve yöntemler tanıtılarak korelasyon, panel regresyon ve nedensellik analizlerinin bulguları ayrıntılı biçimde sunulmuştur. Son bölümde ise elde edilen bulgular ışığında genel değerlendirmeler yapılmış, politika önerileri geliştirilmiş ve gelecekteki araştırmalar için metodolojik açılımlar tartışılmıştır.

2. Orta Gelir Tuzağı ve Gelir Eşitsizliği: Kavramsal Çerçeve ve Teorik Bağlantılar

2.1. Orta Gelir Tuzağı

Ekonomik büyüme literatüründe, ülkelerin belirli bir KMG kişi başına düşen gelir seviyesine ulaştıktan sonra daha yüksek gelir grubuna geçişte başarısız olmaları ve uzun süre orta gelir seviyesinde sıkışıp kalmaları, OGT olarak tanımlanmaktadır (Gill ve Kharas, 2007). Bu kavram, özellikle hızlı sanayileşme süreciyle belirli bir refah seviyesine ulaşan ancak sürdürülebilir büyüme ve kalkınmayı gerçekleştiremeyen ekonomilerin yapısal sorunlarını analiz etmek ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmak amacıyla ortaya konmuştur. (Eichengreen, Park ve Shin, 2012).

OGT, sadece gelir düzeyiyle değil, aynı zamanda ekonomik, mali, sosyal ve kurumsal faktörlerle de ilişkilidir. Literatürde, bu olgunun temelinde düşük katma değerli üretim yapısından kurtulamama, beşeri sermayenin yetersizliği, inovasyon eksikliği ve mali faktörlerin uygulama sorunları ile sosyal ve kurumsal faktörlerin zayıflığı gibi unsurların yer aldığı vurgulanmaktadır (Felipe, Abdon ve Kumar, 2012; Lee, 2013). Bu nedenle OGT, kalkınma iktisadı ve büyüme teorileri çerçevesinde ele alınarak incelenmektedir.

Kavramsal olarak OGT, ülkelerin sanayileşme süreçlerinde emek-yoğun üretimden sermaye-yoğun ve bilgi-temelli üretime geçişte karşılaştıkları yapısal engelleri ifade etmektedir (World Bank, 2013). Bu bağlamda, orta gelir seviyesindeki ülkelerin yüksek gelir grubuna geçememelerinin ardında ekonomik, mali, sosyal ve kurumsal faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerin içeriğine aşağıda değinilmektedir.

Sanayileşme sürecinde emek-yoğun sektörlere dayalı büyüme modeli, belirli bir gelir seviyesinin ötesinde sürdürülemez hale gelmekte ve yüksek katma değerli üretime geçemeyen ülkelerin rekabet gücünü kaybetmesine yol açmaktadır (Felipe vd, 2012). Benzer şekilde, eğitim sisteminin yüksek teknolojiye dayalı sektörlere uygun iş gücü potansiyeli oluşturmaması, üretkenliği sınırlandırarak ekonomik büyümeyi

yavaşlatmaktadır (Çağdaş ve Savaşan, 2025). Bunun yanı sıra, bilgi ekonomisine geçişte teknoloji üretimi ve yenilikçilik önemli bir rol oynamasına rağmen, orta gelir grubundaki ülkeler sıklıkla teknoloji transferine bağımlı kalmakta ve kendi yenilik kapasitelerini geliştirmekte zorlanmaktadır (Aghion ve Howitt, 1992).

Maliye politikalarının etkinliği, OGT'den çıkış sürecinde belirleyici bir rol oynamakta olup, kamu maliyesi ve uygulanmasında yapılan yanlışlar ülkelerin sürdürülebilir büyüme sürecine girmesini engelleyebilmektedir. Özellikle tasarrufların eksikliği ve finansmana erişim güçlükleri, özel sektörün büyüme kapasitesini sınırlandırarak yatırımları olumsuz etkilemektedir (Eichengreen vd, 2012). Bunun yanı sıra, vergi sisteminin etkin olmaması, bütçe açıkları ve aşırı düzeyde kamu borcu gibi unsurlar, ülkelerin uzun vadeli büyüme stratejilerini hayata geçirmesini zorlaştırmakta ve mali istikrarsızlığa yol açmaktadır (Rodrik, 2016). Ayrıca, sermaye piyasalarında ve bankacılık sektöründe yaşanan sorunlar girişimciliğin ve yenilikçiliğin desteklenmesini engelleyerek ekonomik büyümeyi sınırlamaktadır (Stiglitz, 2014).

Ekonomik büyümenin sürdürülebilir olması yalnızca makroekonomik göstergelere değil, aynı zamanda toplumsal dinamiklere de bağlıdır. OGT'nin temel sorunlarından biri sosyal kalkınma süreçlerinin ve toplumsal refahın sağlanamamasıdır. Bu bağlamda, sosyal faktörler ekonomik büyüme üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Gelir eşitsizliği, orta gelirli ülkelerde iç talebi baskılayarak ekonomik büyümeyi sınırlandırmakta olup, sermaye birikimi ve ücret dengesizlikleri uzun vadede büyüme üzerinde olumsuz etkiler oluşturmaktadır (Piketty, 2014). Benzer şekilde, iş gücü piyasasındaki dengesizlikler, düşük ücretli işlerde yoğunlaşan istihdam yapısı ve iş güvencesinin yetersizliği gibi nedenler çalışan kesimin refah seviyesinin artmasını engellemektedir (Goldin ve Katz, 2008). Eğitim ve fırsat eşitsizliği de orta gelirli ülkelerin bilgi ekonomisine geçişini zorlaştıran önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır; eğitimde erişim ve kalite problemleri düşük gelirli kesimlerin ekonomik kalkınma sürecine tam anlamıyla dahil olmasını engellemektedir (Lee, 2013). Ayrıca, demografik baskılar ve göç dinamikleri iş gücü piyasasında dalgalanmalara yol açarak ekonomik büyüme süreçlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (World Bank, 2013). Tüm bu faktörler, orta gelirli ülkelerin yüksek gelir grubuna geçişte karşılaştıkları yapısal zorlukları ortaya koymakta ve sürdürülebilir kalkınma için kapsamlı reformlara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Kurumsal yapı ve yönetim kalitesi, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini belirleyen temel unsurlardan biridir. Hukukun üstünlüğü, mülkiyet haklarının korunması, yolsuzlukların önlenmesi, şeffaflık düzeyinin artırılması ve kamu yönetimindeki etkinlik, ülkelerin ekonomik kalkınma sürecinde ilerleyebilmeleri açısından kritik öneme sahiptir (Çağdaş ve Savaşan, 2025). Ancak, OGT'ye giren ülkelere kurumsal faktörlerin iyi çalışmadığı sıkça görülmekte ve bu durum ekonomik gelişimi olumsuz etkilemektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2013). Yolsuzluk, bürokratik engeller ve siyasi istikrarsızlık, iş ortamındaki belirsizliği artırarak özel sektör yatırımlarını ve girişimciliği baskılamakta,

böylece büyüme potansiyelini sınırlamaktadır (North, 2010). Ayrıca, kurumsal kapsayıcılığın düşük olması eğitim ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri derinleştirerek sosyal hareketliliği azaltmakta ve toplumun geniş kesimlerinin ekonomik fırsatlara erişimini zorlaştırmaktadır (Stiglitz, 2014). Özetle, hukuki reformların uygulanması, yönetim kalitesinin artırılması ve demokratik hesap verebilirlik mekanizmalarının güçlendirilmesi, OGT'den çıkış için önemli politikalar olarak yer almaktadır.

OGT, büyüme teorileri çerçevesinde değerlendirildiğinde, neoklasik büyüme modeli (Solow, 1956) ve endojen büyüme teorileri (Romer, 1990; Lucas, 1988) üzerinden açıklanabilir. Neoklasik büyüme modeline göre, sermaye birikimiyle büyüyen ekonomiler, azalan verimler nedeniyle zamanla durağan duruma ulaşır ve KMG artışı yavaşlar. Bu modelde, teknolojik gelişme dışsal bir faktör olarak ele alındığından, OGT'ye giren ülkelerin teknolojik dönüşümü sağlayamaması büyümenin sınırlı kalmasına neden olmaktadır (Solow, 1956). Endojen büyüme teorisi ise uzun vadeli büyümenin belirleyicileri olarak inovasyon, insan sermayesi ve Ar-Ge yatırımlarına vurgu yapmaktadır (Romer, 1990; Aghion ve Howitt, 1992). OGT'ye giren ülkelerin bu alanlarda yetersiz kaldığı ve büyüme dinamiklerini sürdüremediği ileri sürülmektedir (Lee, 2013).

Şekil 1

Orta Gelir Tuzağından Çıkış İçin Etkili Olan Faktörler

Kaynak: Çağdaş (2021: 67-68)'den yararlanılarak yeniden uyarlanmıştır.

Şekil 1'de de görüldüğü gibi, OGT'den çıkış için önerilen başlıca stratejiler arasında teknoloji ve inovasyon odaklı sanayi politikalarının geliştirilmesi (Rodrik, 2016), ileri düzeyde beşeri sermaye ve eğitim reformlarının hayata geçirilmesi (Goldin ve Katz, 2008), kurumsal reformlar ve yönetim kalitesinin artırılması (North, 2010), gelir

dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılarak iç talebin güçlendirilmesi (Piketty, 2014) ve Ar-Ge harcamalarının artırılarak yüksek katma değerli üretime geçişin sağlanması (Aghion ve Howitt, 1992) öne çıkmaktadır. Tüm bu politikaların etkin bir şekilde uygulanması, uzun vadede sürdürülebilir büyüme ve kalkınmayı sağlayarak ülkelerin yüksek gelir grubuna geçişini mümkün kılmaktadır.

Sonuç olarak OGT, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sürdürülebilirliğini tehdit eden yapısal bir sorun olarak görülmektedir. Literatürde, bu olgunun temel nedenleri arasında inovasyon yetersizliği, düşük beşeri sermaye, kurumsal zayıflıklar ve gelir eşitsizliği gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Büyüme teorileri çerçevesinde değerlendirildiğinde, ülkelerin yüksek gelir grubuna geçişi sağlayabilmeleri için teknoloji temelli bir dönüşüm süreci geçirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, kurumsal reformların, inovasyona dayalı büyüme politikalarının, eğitim sisteminde niteliksel dönüşümlerin ve gelir dağılımında adaletin sağlanmasının kritik bir rol oynadığı söylenebilir.

2.2. Gelir Eşitsizliği: Tanım ve Göstergeler

Gelir eşitsizliği, ekonomik kaynakların bireyler veya hane halkları arasında adaletsiz bir şekilde dağılımını ifade eden temel bir sosyo-ekonomik olgudur (Atkinson, 2015). Bu eşitsizlik, bireylerin gelir düzeyleri arasındaki farklılıkları belirleyen çeşitli ekonomik, politik ve kurumsal faktörlerle şekillenmektedir (Piketty, 2014). Genel olarak gelir eşitsizliği, toplumdaki bireylerin yaşam standartlarını, ekonomik fırsatlara erişimini ve sosyal hareketliliğini doğrudan etkileyerek, ekonomik büyüme ve kalkınma süreçleri üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Stiglitz, 2014).

Gelir eşitsizliğinin ölçümünde en yaygın kullanılan göstergelerden biri Gini katsayısıdır. Gini katsayısı, bir ekonomide gelir veya servetin ne ölçüde adaletsiz dağıldığını gösteren 0 ile 1 arasında değişen bir ölçüttür; 0 tam eşitliği, 1 ise tam eşitsizliği ifade eder (Akbulut, 2021). Ek olarak, Palma oranı (nüfusun en zengin %10'luk kesiminin en yoksul %40'lık kesime oranı) ve Theil endeksi, gelir dağılımındaki bozulmayı daha ayrıntılı şekilde incelemek için kullanılan diğer göstergelerdir (Cobham ve Sumner, 2013). Bunun yanı sıra, gelir eşitsizliği analizinde sıklıkla kullanılan bir diğer yöntem yüzde paylar analizidir. Bu yöntemde, toplam gelirin belirli nüfus grupları arasında nasıl dağıldığı incelenmektedir (Alvaredo vd., 2018).

Küresel ölçekte gelir eşitsizliği, son yıllarda önemli değişimler göstermiştir. 1980'lerden itibaren birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomide neoliberal politikaların benimsenmesi, finansal serbestleşme ve küreselleşme gibi dinamikler, gelir eşitsizliğinde artışa neden olmuştur (Milanovic, 2016). Özellikle Latin Amerika, Sahra Altı Afrika ve bazı Asya ülkelerinde gelir eşitsizliği yüksek seviyelerde seyretmeye devam ederken, İskandinav ülkeleri gibi bazı ekonomiler sosyal refah politikaları sayesinde daha düşük eşitsizlik seviyelerini koruyabilmektedir (OECD, 2021). Bununla

birlikte, son yıllarda Covid-19 pandemisinin etkileri, düşük gelirli grupların ekonomik kırılganlığını artırarak küresel gelir eşitsizliğini derinleştirmiştir (Baldwin ve Weder di Mauro, 2020).

Gelir eşitsizliği, yalnızca sosyal adalet açısından değil, aynı zamanda ekonomik büyüme ve kalkınma süreçleri açısından da önem arz etmektedir. Yüksek düzeydeki gelir eşitsizliği, beşeri sermaye yatırımlarını sınırlayarak ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini tehlikeye atabilmektedir (Galor ve Zeira, 1993). Ayrıca, yüksek eşitsizlik seviyeleri, siyasi istikrarsızlığı tetikleyerek yatırım ortamını olumsuz etkileyebildiği gibi uzun vadeli büyümeyi de yavaşlatabilmektedir (Alesina ve Rodrik, 1994). Bu çerçevede, gelir eşitsizliği ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin yanı sıra, bir ekonomik büyüme ve kalkınma sorunu olarak OGT ile gelir eşitsizliği arasındaki dinamiklerin analiz edilmesi, politika yapıcılar için öncelikli bir gündem maddesi haline gelirken, araştırmacılar açısından da önemli bir akademik inceleme alanı oluşturmaktadır.

2.3. Gelir Eşitsizliği ve Orta Gelir Tuzağı Arasındaki Teorik İlişki

Gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişki, büyüme ve kalkınma literatüründe kritik bir konumda yer almaktadır. OGT'nin yapısal bir büyüme ve kalkınma sorunu olarak ortaya çıkması, gelir eşitsizliğinin ise ekonomik süreçleri doğrudan şekillendirmesi, bu iki olgunun birbirinden bağımsız değerlendirilemeyeceğini göstermektedir. Nitekim yüksek gelir eşitsizliği, beşerî sermaye birikimini sınırlayarak eğitim yatırımlarını zayıflatmakta, iç talebi daraltmakta ve inovasyon kapasitesini törpülemektedir (Piketty, 2014; Stiglitz, 2014). Bu durum uzun vadeli büyüme potansiyelini aşındırmakta ve ülkelerin yüksek gelir grubuna geçişini engellemektedir. Dolayısıyla, OGT'den çıkışın ön koşulu olan sürdürülebilir büyüme ve kalkınma ortamının sağlanabilmesi, gelir eşitsizliğinin azaltılmasına yönelik yapısal politikaların hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Gelir eşitsizliği, ekonomik büyüme süreçleri üzerinde eğitim, yatırım, tüketim ve inovasyon olmak üzere dört temel kanal aracılığıyla etkili olmaktadır. Öncelikle, yüksek gelir eşitsizliği, beşeri sermayenin gelişimini olumsuz yönde etkileyerek eğitime erişimi sınırlandırmaktadır (Galor ve Zeira, 1993). Düşük gelirli haneler eğitim yatırımlarını finanse etmekte zorlandıklarında, uzun vadede iş gücü nitelikleri zayıflamakta ve ekonominin yüksek katma değerli sektörlerle geçiş kapasitesi azalabilmektedir. Bunun yanı sıra, gelir dağılımındaki adaletsizlik, düşük ve orta gelirli kesimlerin tasarruf ve yatırım yapma kapasitesini düşürerek sermaye birikimini ve özel sektör yatırımlarını olumsuz etkileyebilmektedir (Alesina ve Rodrik, 1994). Yüksek gelir eşitsizliği aynı zamanda düşük gelir gruplarının tüketim gücünü sınırlamakta ve iç talebi daraltarak ekonomik büyümeyi baskılamaktadır (Carvalho ve Rezai, 2016). Son olarak, inovasyon ve Ar-Ge yatırımları açısından bakıldığında, yüksek gelir eşitsizliği olan ülkelerde beşeri sermaye ve finansal kaynaklara erişim kısıtlandığı için yenilikçilik seviyesi düşmekte ve teknoloji tabanlı büyüme potansiyeli zayıflamaktadır (Aghion ve Howitt, 1992). Islam (2013) de gelir eşitsizliğinin, yenilikçi girişimciliği teşvik eden mekanizmalar üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğunu, dolayısıyla teknolojik dönüşüm ve inovasyon süreçlerini

yavaşlattığını, bunun da OGT'ye neden olduğunu ileri sürmektedir.

OGT'nin en önemli yapısal nedenlerinden biri, ülkelerin büyüme stratejilerini sürdürülebilir kılacak dönüşümleri gerçekleştirememeleridir. Gelir eşitsizliği, bu dönüşümü doğrudan etkileyerek OGT'nin oluşmasına katkı sağlamaktadır (Eichengreen vd, 2012). Özellikle gelir eşitsizliği yüksek olan ülkelerde, iş gücü piyasasındaki dengesizlikler ve düşük ücretler, beşeri sermaye yatırımlarını azaltarak bilgi ekonomisine geçiş sürecini geciktirmektedir. Aynı zamanda, toplumun geniş kesimlerinin ekonomik büyüme süreçlerine tam olarak dahil olamaması, inovasyon ve girişimcilik potansiyelini sınırlamaktadır (Lee ve Gereffi, 2021). Egawa (2013), OGT ile gelir eşitsizliği arasındaki etkileşimi incelediği çalışmada, eşitsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki uzun vadeli olumsuz etkilerini ortaya koyarak, gelir dağılımındaki dengesizliklerin beşeri sermaye yatırımları ve ekonomik dönüşüm süreçleri üzerinde baskı oluşturduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, düşük gelir gruplarının sermaye birikimi yapamaması ve yüksek gelirli kesimlerin servet yoğun yatırımlara yönelmesi, verimli üretim yatırımlarının azalmasına yol açarak ülkelerin OGT'ye sıkışmasını hızlandırmaktadır (Rodrik, 2016).

Gelir eşitsizliği, sadece ekonomik büyüme süreçlerini değil, aynı zamanda kurumsal yapıların işleyişini de olumsuz etkilemektedir. Yüksek gelir eşitsizliği, yolsuzluk, iş gücü piyasasındaki dengesizlikler ve eğitim politikalarındaki eksiklikler gibi kurumsal problemlerin ortaya çıkmasına veya derinleşmesine neden olmaktadır. Acemoğlu ve Robinson (2013), yüksek gelir eşitsizliğinin demokratik kurumları zayıflatarak politik ve ekonomik elitlerin gücünü artırdığını ve bu durumun kalkınmayı engellediğini öne sürmektedir. Yolsuzluk oranlarının yüksek olduğu ülkelerde gelir eşitsizliği daha da derinleşmekte ve kamu kaynaklarının etkin dağılımı engellenmektedir (Gupta, Davoodi ve Alonso-Terme, 2002). Ayrıca, iş gücü piyasalarında yüksek gelir eşitsizliği, düşük ücretli işlerin artmasına ve kayıt dışı istihdamın yaygınlaşmasına neden olarak ekonomik büyümenin verimliliğini düşürmektedir (World Bank, 2013). Eğitim politikaları açısından değerlendirildiğinde, eşitsizliğin yüksek olduğu ülkelerde kaliteli eğitime erişim sınırlı olduğu için uzun vadede beşeri sermaye yatırımları yetersiz kalmakta ve bu durum ekonomik büyüme süreçlerini olumsuz etkilemektedir (Stiglitz, 2014). İslam (2014), kurumsal yapıların gelir eşitsizliğini azaltıcı yönde gelişmemesi durumunda, ekonomik büyümenin sürdürülebilir olmayacağını ve OGT'ye girme olasılığının artacağını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, kurumsal faktörler hem gelir dağılımının adil olup olmamasında hem de ekonomik dönüşüm süreçlerinin etkinliğinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Yukarıda bahsedilen bulgular ışığında, gelir eşitsizliği ve OGT arasındaki ilişki, ekonomik büyümenin ve kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından kritik bir politika alanı olarak değerlendirilmelidir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, ülkelerin beşeri sermaye birikimini, yatırım kapasitesini ve inovasyon süreçlerini olumsuz etkileyerek OGT riskini artırmaktadır. Bununla birlikte, sosyal tabakalaşma, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimdeki eşitsizlikler gibi kalkınmayı doğrudan etkileyen faktörler, bireylerin ekonomik

fırsatlardan yararlanmasını kısıtlamakta ve uzun vadede toplumsal refahın artışı engellemektedir. Bu nedenle, gelir eşitsizliğini azaltıcı reformlar yalnızca sosyal adaleti sağlamanın ötesinde, ekonomik büyümenin ve toplumsal kalkınmanın sürdürülebilirliğini güçlendirmek açısından da büyük önem taşımaktadır. OGT'yi aşmak ve sürdürülebilir bir kalkınma modeli için, ekonomik politikaların yanı sıra gelir eşitsizliğini azaltmak gibi sosyal politikaların da etkin şekilde tasarlanması ve uygulanması gerekmektedir.

3. Literatür İncelemesi

3.1. Teorik Çalışmalar

Gelir eşitsizliği ve OGT arasındaki ilişkiyi ele alan teorik çalışmalar, farklı perspektiflerden bu bağlantıyı incelemiştir. Galor ve Zeira (1993), bu ilişkinin temelinde eğitim yatırımları olduğunu savunarak, düşük gelirli bireylerin eğitim yatırımı yapamaması nedeniyle beşeri sermaye gelişiminin yavaşladığını ve bunun da ülkelerin OGT'den çıkışını zorlaştırdığını göstermektedir. Beşeri sermaye yatırımlarındaki eşitsizliklerin uzun vadeli ekonomik büyümeyi nasıl sınırladığı konusunda öncü bir model sunan bu çalışma, eşitsizlik ve büyüme arasındaki etkileşime önemli bir teorik çerçeve kazandırmıştır.

Alesina ve Rodrik (1994), gelir eşitsizliğinin yatırım ve büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini teorik olarak ele alarak, yüksek gelir eşitsizliğinin düşük gelir gruplarının sermaye birikimini sınırlandırdığına ve bu durumun uzun vadede ekonomik büyümeyi düşürdüğüne dikkat çekmiştir. Çalışma, gelir eşitsizliğinin sadece sosyal bir sorun değil, aynı zamanda ekonomik gelişim sürecini doğrudan etkileyen bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer bir perspektiften hareket eden Berg ve Ostry (2017), gelir eşitsizliği ve sürdürülebilir büyüme arasındaki ilişkiyi ele alarak, eşitsizliğin yüksek olduğu ekonomilerde büyümenin daha kırılgan olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışma, ekonomik istikrarın sağlanabilmesi için gelir eşitsizliğinin makroekonomik boyutlarının da dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Egawa (2013), gelir eşitsizliğinin OGT'yi tetikleyen temel faktörlerden biri olduğunu savunmakta ve özellikle iç talep üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanmaktadır. Çalışma, gelir dağılımındaki adaletsizliğin beşeri sermaye birikimi, yatırım ve ekonomik dönüşüm süreçlerini nasıl engellediğini açıklamaktadır. Gelir eşitsizliğinin iç talebi daraltarak büyüme üzerinde negatif bir etki yarattığını vurgulayan Egawa, eşitsizliği azaltıcı politikaların ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği açısından kritik olduğunu ileri sürmektedir. Benzer şekilde, İslam (2013), gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişkinin inovasyon ve girişimcilik mekanizmaları üzerinden işlediğini öne sürmektedir. Yüksek gelir eşitsizliği, düşük gelirli bireylerin girişimcilik ve yenilikçilik faaliyetlerine katılımını sınırlandırarak teknolojik ilerlemeyi yavaşlatmakta ve bunun sonucunda ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Bu çalışma, teknolojik gelişim ve yenilikçiliğin, ülkelerin OGT'den çıkışında belirleyici bir rol oynadığına işaret etmektedir.

Bu çalışmaları tamamlayıcı nitelikte olan İslam (2014), kurumsal faktörler ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi ele almakta ve kurumsal kalitenin düşük olduğu ülkelerde gelir eşitsizliğinin ekonomik tıkanmaya neden olduğunu belirtmektedir. Çalışmada, gelir eşitsizliği ile demokratik kurumların işleyişi arasında çift yönlü bir ilişki olduğu ve bu durumun OGT riskini artırdığı öne sürülmektedir. Bu perspektif, ekonomik kalkınma süreçlerinde kurumsal yapıların ve yönetişimin önemine dikkat çekmektedir. Kurumsal yapıların etkisini ele alan bir diğer önemli çalışma olan Acemoğlu ve Robinson (2013), kapsayıcı kurumların eksikliğinin ülkelerin OGT’de sıkışmasına neden olduğunu ve ekonomik eşitsizliğin sürdürülebilir büyüme açısından kritik bir tehdit oluşturduğunu savunmaktadır. Çalışma, kurumsal kalitenin iyileştirilmesinin sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda toplumsal refahı da artıracakını öne sürmektedir.

3.2. Ampirik Çalışmalar

Gelir eşitsizliği ve OGT arasındaki ilişkiyi inceleyen ampirik literatür, farklı ülkeler ve bölgeler üzerinde yapılan analizlerden oluşmaktadır. Uluslararası literatürde, geniş ülke örneklemelerini kapsayan çalışmalarda gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkileri geniş çapta incelenmiştir. Ulusal literatürde ise Türkiye özelinde yapılan araştırmalarda, OGT’ye girme riskinin nedenleri ve gelir dağılımındaki bozulmaların ekonomik büyüme üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

Uluslararası literatürde gelir eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı panel veri yöntemleriyle test eden geniş bir çalışma grubu bulunmaktadır. Ostry vd. (2014) yüksek eşitsizlik seviyelerine sahip ekonomilerde büyümenin daha kırılgan olduğunu ileri sürmektedir. OECD (2015) raporu, eşitsizliğin eğitim, sosyal hareketlilik ve üretkenlik gibi kanallar üzerinden dolaylı biçimde büyümeyi zayıflattığını vurgulamaktadır. Berg ve Ostry (2017), sürdürülebilir büyüme için eşitsizlikle mücadele edilmesi gerektiğini belirtmiş; Milanovic (2016) küresel düzeyde artan eşitsizliğin büyüme üzerinde aşındırıcı bir rol oynadığını öne sürmüştür. Persson ve Tabellini (1994), uzun dönemli büyümenin kurumsal kapsayıcılık ve adil gelir dağılımıyla mümkün olacağını savunurken, Galor ve Moav (2004) beşerî sermaye birikimine geçiş sürecinde eşitsizliğin belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Easterly (2001) orta sınıfın kalkınmadaki kritik işlevine dikkat çekmiş; Williamson (2015) ise Latin Amerika örneği üzerinden tarihsel eşitsizliklerin bugünkü kalkınma sınırlarına dönüştüğünü göstermiştir.

Gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişkiye doğrudan odaklanan çalışmalar da mevcuttur. Egawa (2013), düşük gelirli grupların eğitime ve finansmana erişim kısıtlarının teknolojik dönüşüm kapasitesini sınırlayarak OGT riskini artırdığını ifade etmektedir. İslam (2014), eşitsizliğin girişimcilik ve yenilikçilik üzerinde baskı yaratarak büyümenin niteliğini bozduğunu ileri sürmektedir. Chowdhury vd. (2015) düşük gelirli kesimlerin finansmana erişim sorunlarının girişimciliği engellediğini ifade etmektedir. Stiglitz (2014), eşitsizliğin sosyal uyumu ve verimliliği zedeleyerek büyümeyi tehdit ettiğini ileri sürerken; Felipe vd. (2012), adil gelir dağılımını inovasyon temelli kalkınmanın ön koşulu olarak tanımlamaktadır.

Türkiye ve benzeri ekonomilere odaklanan çalışmalar ise daha sınırlıdır. Akıncı ve Akıncı (2016), 1960–2014 dönemi için Kuznets’in ters-U hipotezini test ederek büyümeden eşitsizliğe doğru nedensellik bulmuştur. Erkişi ve Ceyhan (2020), AB ülkelerinde Westerlund testi ve PMG tahmincisiyle büyümenin eşitsizliği artırıcı etkilerini ortaya koymuştur. Karaş (2021), BRICS-T ülkelerinde çift yönlü nedensellik ve uzun dönemli eşbütünleşme tespit etmiştir. Çütçü, Atay ve Akkurt (2020), uzun dönemli ilişki bulmakla birlikte nedensellik ortaya koyamamıştır. Şengür (2020), geçiş ekonomilerinde büyümenin ilk aşamada eşitsizliği artırdığını, daha sonra ise azalttığını ve eğitimin eşitsizlik azaltıcı rolünü vurgulamıştır. Takım vd. (2020), Türkiye’de eşitsizlik ve büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiş ve iki değişken arasında kısa dönemde negatif, uzun dönemde pozitif bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Ulusoy vd. (2015), yükseköğretim harcamalarının eşitsizlik üzerindeki azaltıcı rolüne dikkat çekmiş; Öztürk ve Oktar (2017), kamu harcamaları ve kurumsal yapının eşitsizliği şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Alpdoğan (2023), sosyal politikalarla desteklenmeyen büyümenin eşitsizlik üzerinde kalıcı baskılar oluşturduğunu ifade ederken Göksu ve Kılıç (2020) ise eşitsizlik üzerine Türkiye’nin yapısal kırılğanlıklarına dikkat çekmiştir.

Politika boyutunda ise, sadece büyümenin eşitsizliği azaltmak için yeterli olmadığı literatürde sıkça dile getirilmektedir. Börekçi Dilsizler ve Yüksel Yıldırım (2020), büyümenin tek başına belirleyici olmadığını, sosyal politikalar ve yapısal reformların kritik rol oynadığını vurgulamaktadır. Ayrıca, Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) yöntemiyle yapılan panel nedensellik analizlerinde çoğu kez büyümeden eşitsizliğe doğru anlamlı ilişkiler tespit edilse de ters yönde nedensellik bulgularına daha az rastlanmaktadır. Bu durum, eşitsizliği azaltıcı politikaların kapsayıcı büyüme ve kalkınma için vazgeçilmez olduğuna işaret etmektedir.

Uluslararası literatürden elde edilen bulgular, Türkiye’nin gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişkisini anlamada önemli bir referans noktası oluştururken, Türkiye’ye özgü çalışmalar da ülkenin spesifik dinamiklerini analiz etmede değerli öngörüler sunmaktadır.

Literatüre genel olarak bakıldığında, çalışmaların büyük ölçüde ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği ilişkisine odaklandığı ve bu kapsamda kişi başına gelir ile büyüme oranlarının temel göstergeler olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak OGT çerçevesinde gelir eşitsizliğini doğrudan ele alan ampirik çalışmaların yok denecek kadar az olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, eşitsizlik ile OGT arasındaki ilişkinin hem yönünü hem de yapısal dinamiklerini ortaya koymak literatürde önemli bir boşluğu temsil etmektedir. Bu çalışma, literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlamakta; gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişkiyi yalnızca tekil yöntemlerle değil, korelasyon, panel regresyon ve panel nedensellik analizlerini birlikte kullanarak sınamakta ve böylece araştırma sorusunu farklı açılardan doğrulayarak metodolojik açıdan sağlam bir çerçeve sunmaktadır. Sonuç olarak, bu makale hem literatürdeki eksikliği gidermekte hem de politika yapıcılara, OGT riskinin azaltılmasında gelir eşitsizliği ile mücadeleyi merkeze alan somut bir perspektif sunmaktadır.

4. Veri ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişkiyi hem korelasyon hem panel regresyon hem de nedensellik analizleri çerçevesinde kapsamlı biçimde incelemektir. Literatürde gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki çok boyutlu ve tartışmalı olmakla birlikte (Barro, 2000; Forbes, 2000; Egawa, 2013; Islam, 2013; Islam 2014), bu ilişkinin OGT bağlamında korelasyon, panel regresyon ve nedensellik analizleri ile birlikte test edildiği çalışmalar sınırlıdır. Bu nedenle çalışmamız, metodolojik çeşitliliği gözeterek literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Korelasyon analizi, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü ölçmek için kullanılan temel istatistiksel yöntemlerden biridir (Field, 2013: 166-182). Korelasyon katsayısı, değişkenler arasında nasıl bir bağ olduğunu sayısal olarak ifade eder ve genellikle -1 ile +1 arasında değişen bir değer alır. Pozitif bir korelasyon katsayısı, değişkenlerin birlikte arttığını gösterirken, negatif bir korelasyon katsayısı, bir değişken artarken diğ erinin azaldığını ifade eder. Korelasyonun sıfıra yakın olması ise değişkenler arasında belirgin bir ilişki olmadığını gösterir (Gujarati ve Porter, 2012: 20).

Bu çalışmada, gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişkinin istatistiki olarak analiz edilebilmesi için Pearson, Spearman ve Kendall korelasyon katsayıları hesaplanacaktır. Pearson korelasyon katsayısı, değişkenler arasındaki doğrusal ilişkiyi ölçerken, Spearman sıralama korelasyonu verilerin sıralı değerleri üzerinden hesaplanarak doğrusal olmayan ilişkileri de yakalayabilmektedir (Kalaycı, 2019:116-117). Pearson Korelasyon Katsayısı, değişkenler arasındaki doğrusal (linear) ilişkiyi ölçen parametrik bir yöntemdir. Değişkenler normal dağılım gösterdiğinde daha güvenilir sonuçlar vermektedir. Spearman Sıra Korelasyonu, değişkenler arasındaki monoton (doğrusal olmayan) ilişkiyi ölçen parametrik olmayan bir yöntemdir. Spearman korelasyonu, verilerin sıralı hâle getirilmesiyle hesaplandığı için, özellikle doğrusal olmayan ilişkilerin analiz edilmesinde avantaj sağlar (Orhunbilge, 2017: 12-13). Buna ek olarak, Kendall tau korelasyon katsayısı da sıralı veriler arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü ölçen, özellikle küçük örneklem ve aykırı değerlere duyarlılığın azaltılmak istendiği durumlarda tercih edilen parametrik olmayan bir yöntemdir (Orhunbilge, 2017: 196-198).

Korelasyon katsayıları, değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve gücü hakkında önemli ipuçları vermektedir. Ancak bu yöntemler, nedensellik ilişkisini ortaya koymakta yetersiz kalmakta ve zaman ile ülke farklılıklarını aynı anda dikkate alamamaktadır. Bu nedenle çalışmada, korelasyon analizlerinin yanı sıra panel veri yöntemleri de kullanılmıştır. Panel veri analizine geçmeden önce, bu veri türünün özelliklerini ve avantajlarını açıklamak faydalı olacaktır. Ekonometrik analizlerde kullanılan veri türleri üç başlık altında toplanmaktadır: zaman serileri, yatay kesitler ve panel veriler. Zaman serileri tek birimlerin zaman içindeki değişimlerini incelerken, yatay kesitler belirli bir andaki farklı birimlere odaklanır. Panel veriler ise bu iki yaklaşımı birleştirerek hem birimler arası farklılıkların hem de zaman içindeki değişimlerin aynı anda analizine olanak tanır (Gujarati & Porter, 2012; Yerdelen Tatoğlu, 2020). Bu özellik, araştırmalarda

daha geniş veri setleriyle daha güvenilir ve tutarlı sonuçlar elde edilmesini mümkün kılmaktadır (Baltagi, 2005).

Bu çalışmada kullanılan veri seti, Dünya Bankası ve OECD'den elde edilen ve 1995–2023 dönemini kapsayan yıllık gözlemlerden oluşmaktadır. Panel dengeli yapıda olup, ülkeler yatay kesiti, yıllar ise zaman boyutunu temsil etmektedir. Kısa panel niteliğindeki bu veri yapısı hem ülke farklılıklarını hem de zaman içindeki ortak dinamikleri dikkate alma imkânı sunmaktadır (Greene, 2016; Sarıkovanlık vd., 2019).

Panel veri analizinin en önemli avantajları, gözlemlenemeyen heterojenliği modele dâhil edebilmesi, serbestlik derecesini artırması ve çoklu doğrusal bağlantı sorununu azaltmasıdır (Baltagi, 2005). Bununla birlikte, hata terimlerinin hem zaman hem de kesit boyutundan etkilenebilmesi, heterojenliğin doğru yansıtılmaması durumunda tahminlerin tutarlılığını zayıflatır (Hsiao, 2014). Bu nedenle analizlerde birimler arası farklılıkların sabit veya değişken parametrelerle modele dâhil edilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada panel regresyon modeli tek bir bağımsız değişken (Gini katsayısı) üzerinden kurgulanmıştır. Buradaki amaç, çoklu kontrol değişkenleriyle kapsamlı bir büyüme modeli kurmaktan ziyade, korelasyon analizlerinden elde edilen bulguları panel veri bağlamında test ederek metodolojik çeşitliliği artırmak ve daha sağlam sonuçlar elde etmektir. Dolayısıyla regresyon analizi, araştırmanın temel odağı olan nedensellik testlerini tamamlayıcı nitelikte bir ön adım olarak değerlendirilmiştir.

Panel veri çalışmalarında ilk aşamada yatay kesit bağımlılığı test edilmektedir. Çünkü geleneksel birinci nesil testler (Levin, Lin & Chu, 2002; Im, Pesaran & Shin, 2003) bağımsızlık varsayımı altında geçerlidir. Ancak küresel şokların ülkeler arasında senkronizasyonu artırdığı günümüz koşullarında bu varsayım çoğunlukla ihlal edilmektedir. Bu nedenle Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CD testi gibi yöntemlerle yatay kesit bağımlılığı kontrol edilmeli ve bağımlılığın varlığı halinde ikinci nesil testlere yönelinmelidir (De Hoyos & Sarafidis, 2006).

Çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlığı, sahte regresyon riskini önlemek amacıyla incelenmiş, bu amaçla Pesaran'ın (2007) geliştirdiği CIPS testi tercih edilmiştir. Değişkenlerin $I(0)$ veya $I(1)$ seviyesinde olmaları, sonraki aşamada izlenecek yöntemi belirlemektedir. Durağan olmayan seriler için fark alma tekniği yaygın olarak kullanılan yöntemler arasındadır (Wooldridge, 2010).

Son aşamada ise değişkenler arasındaki yönlü ilişkileri belirlemek amacıyla panel nedensellik analizleri uygulanır. Bu bağlamda Dumitrescu ve Hurlin (2012) testi, heterojenlik ve yatay kesit bağımlılığını dikkate alması nedeniyle öne çıkmaktadır. Test, panel genelindeki ilişkiyi ölçmenin yanı sıra kesit bazlı nedenselliğin de analizine imkân tanımakta ve literatürde özellikle farklı gelir gruplarındaki ülkeleri kapsayan çalışmalarda tercih edilmektedir (Lopez & Weber, 2017).

Bu yöntemsel çerçeve, çalışmanın gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişkinin

yalnızca korelasyon düzeyinde değil, panel regresyon ve nedensellik bağlamında da sınanmasını mümkün kılarak literatüre metodolojik katkı sağlamaktadır. Çalışmada kullanılan değişkenler, Atlas Dönüşüm Faktörüne göre hesaplanmış KMG ve Gini katsayısıdır. Veri seti, 2000-2023 dönemiyle sınırlandırılmış olup eksiksiz verileri bulunan 50 ülkeyi² kapsamaktadır. Tablo 1’de değişkenler ve kaynakları gösterilmektedir.

Tablo 1*Değişkenlere Ait Bilgiler*

Veri Kısaltması	Değişken	Değişkenin Kaynağı
KMG	Kişi Başına Düşen Milli Gelir	World Bank
GINI	Gini Katsayısı	World Bank

Korelasyon analizi, panel regresyon analizi ve nedensellik analizi gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişkinin doğasını anlamak açısından kapsamlı ve kritik bir yöntemlerdir. Tüm bu analizler Stata 15.1 istatistik paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Analizlerde gelir eşitsizliğini temsilen Gini katsayısı; OGT’yi temsilen kişi başına düşen milli gelir değişkeni olarak kullanılmıştır.

5. Uygulama ve Bulgular

Bu bölümde, gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişkinin ekonometrik olarak sınanmasına yönelik analizler sunulmaktadır. Öncelikle 2000–2023 döneminde 50 ülkeye ait kişi başına düşen gelir ve Gini katsayısına ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmiş, ardından değişkenler arasındaki doğrusal ve monoton ilişkiler Pearson, Spearman ve Kendall korelasyon testleriyle incelenmiştir. Devamında panel veri yapısına uygun olarak yatay kesit bağımlılığı test edilmiş ve elde edilen bulgular doğrultusunda ikinci nesil birim kök testleri (Pesaran CADF/CIPS) uygulanmıştır. Serilerin durağanlık özellikleri belirlendikten sonra sabit etkiler modeli Driscoll–Kraay standart hatalarla tahmin edilmiş, son aşamada ise Dumitrescu–Hurlin panel nedensellik testi kullanılarak değişkenler arasındaki nedensellik yönü ortaya konmuştur.

Tablo 2*Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler*

Değişken	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum	Gözlem
KMG (log)	9.070	0.99	6.110	11.280	1200
GINI	37,82	9,24	23,20	64,80	1200

Tablo 2, çalışmada kullanılan 50 ülkeye ait 2000–2023 dönemi için kişi başına düşen gelir (KMG) ve Gini katsayısının (GINI) tanımlayıcı istatistiklerini göstermektedir.

² Arnavutluk, Arjantin, Azerbaycan, Belarus, Benin, Botswana, Brezilya, Bulgaristan, Kanada, Şili, Çin, Kolombiya, Kosta Rika, Hırvatistan, Çekya, Estonya, Finlandiya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, Endonezya, İran, İrlanda, İsrail, Japonya, Ürdün, Kazakistan, Güney Kore, Letonya, Litvanya, Malezya, Malta, Mauritius, Meksika, Panama, Paraguay, Peru, Filipinler, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Güney Afrika, İspanya, Türkiye, Ukrayna, Uruguay.

Buna göre logaritmik kişi başına gelir değişkeni ortalama 9.070 olup 6.110 ile 11.280 aralığında değerler almaktadır. Gini katsayısı ise ortalama 37,8 düzeyinde gerçekleşmiş, minimum 23,2 ve maksimum 64,8 arasında değişmiştir. Bu bulgular, örnekleme de yer alan ülkeler arasında hem gelir düzeyi hem de gelir dağılımı açısından dikkate değer farklılıkların bulunduğu ortaya koymaktadır.

Korelasyon analizlerine ilişkin sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir. Buna göre gelir eşitsizliği ile kişi başına düşen gelir arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Pearson korelasyon katsayısı $-0,352$ olup, doğrusal bir çerçevede gelir eşitsizliğinin artmasıyla ekonomik refah düzeyinin azaldığını ortaya koymaktadır. Spearman katsayısı $-0,403$ ile daha güçlü bir negatif ilişkiye işaret etmekte, bu da ilişkinin yalnızca doğrusal değil, aynı zamanda monoton bir örüntüye sahip olduğunu göstermektedir. Daha muhafazakâr bir ölçüm olan Kendall tau katsayısı ise $-0,282$ düzeyinde bulunmuş, ancak bu sonucun da anlamlılığı korunmuştur. Üç farklı yöntemden elde edilen bu bulgular, gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme göstergeleri üzerinde olumsuz bir etkisi bulunduğu yönündeki literatürle uyumludur (Bkz. Barro, 2000; Forbes, 2000). Ayrıca, farklı korelasyon teknikleriyle ulaşılan tutarlı sonuçlar, bulguların sağlamlığını desteklemektedir.

Tablo 3

Korelasyon Analizi Sonuçları

Yöntem	Katsayı	p-değeri	N
Pearson (r)	$-0,352^*$	0,0000	902
Spearman (ρ)	$-0,403^*$	0,0000	902
Kendall (τ)	$-0,282^*$	0,0000	902

*Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Korelasyon analizleri, gelir eşitsizliği ile kişi başına gelir arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak korelasyon katsayıları yalnızca eşzamanlı ilişkileri ortaya koymakta, ilişkinin yönü ve nedenselliği hakkında doğrudan bir bilgi sunmamaktadır. Bu nedenle, çalışmada bir sonraki adımda panel nedensellik analizine geçilmiştir. Nedensellik testlerinin sağlıklı biçimde uygulanabilmesi için öncelikle serilerde yatay kesit bağımlılığının bulunup bulunmadığı test edilmiş ve uygun yöntem seçimi buna göre yapılmıştır.

Tablo 4

Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Test	İstatistik	p-değeri	Kritik Değerler ($\alpha=0,10 / 0,05 / 0,01$)	Sonuç
Pesaran CD (seriler)	153,17 (KMG) 37,860 (GINI)	0,0000	—	Bağımlılık var
Pesaran CD (artıklar)	103,14	0,0000	—	Bağımlılık var
Frees Q Testi	17,694	—	0,1078 / 0,1408 / 0,2034	Bağımlılık var

Tablo 4, çalışmada kullanılan değişkenler için yatay kesit bağımlılığı test sonuçlarını göstermektedir. Pesaran (2004) CD testi hem seriler (KMG ve GINI) hem de model artıklarında oldukça yüksek test istatistikleri üretmiş ve tümünde %1 anlamlılık düzeyinde bağımlılık tespit etmiştir. Benzer biçimde, Frees Q testi de kritik değerlerin oldukça üzerinde bir istatistik değeri ortaya koyarak yatay kesit bağımlılığının varlığını doğrulamaktadır. Bu sonuçlar, ülkeler arasında ortak şokların ve birbirine bağlı dinamiklerin varlığını göstermektedir. Literatürde de vurgulandığı üzere (Frees, 1995; Pesaran, 2004), yatay kesit bağımlılığının göz ardı edilmesi yanıltıcı ve tutarsız tahminlere yol açabilmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada panel veri analizinde ikinci nesil yöntemlerin tercih edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Korelasyon analizleri iki değişken arasındaki ilişkiye dair önemli ipuçları sunmakla birlikte, bu ilişkinin daha sağlam bir biçimde sınanabilmesi için panel regresyon analizine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda, 2000–2023 döneminde 50 ülkeyi kapsayan veri seti kullanılarak sabit etkiler (fixed effect) panel regresyon modeli tahmin edilmiştir. Sabit etkiler modeli, ülkeler arasındaki gözlemlenemeyen ve zaman içinde değişmeyen heterojenlikleri kontrol etme imkânı sağlaması nedeniyle tercih edilmiştir. Örnekleme, farklı kurumsal ve yapısal özelliklere sahip heterojen ülkelerden oluştuğundan, bu farklılıkların modele sabit etkiler yoluyla dâhil edilmesi sonuçların güvenilirliğini artırmaktadır. Ayrıca, çalışmada daha önce tespit edilen yatay kesit bağımlılığı dikkate alınarak, standart hataların Driscoll–Kraay yöntemiyle düzeltilmesi tercih edilmiştir. Böylece hem birimler arası bağımlılık hem de otokorelasyon sorunları giderilmiş, gelir eşitsizliği ile kişi başına gelir arasındaki ilişkinin yönü ve gücü daha güvenilir biçimde ortaya konulmuştur.

Tablo 5

Sabit Etkiler Modeli Panel Regresyon Sonuçları (Driscoll–Kraay Standart Hatalar)

Değişken	Katsayı (β)	Driscoll–Kraay Std. Hata	p-değeri
GINI	–0,0833	0,0122	0,0000
Sabit	12,3030	0,4050	0,0000

Tablo 5’te sabit etkiler modeli Driscoll–Kraay standart hatalarla tahmin edildiğinde, GINI’nin KMG üzerindeki etkisi negatif ve istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı bulunmuştur ($\beta = -0,0833$; $p = 0,0000$). Bu sonuç, gelir eşitsizliğinde bir birimlik artışın, kişi başına gelir düzeyinde yaklaşık %0,08 oranında bir azalışla ilişkili olduğunu göstermektedir. Katsayının işareti ve anlamlılık düzeyi, gelir dağılımındaki bozulmaların ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Ayrıca sabit terimin pozitif ve anlamlı olması, modele dâhil edilen diğer etkiler sabitken ülkelerin ortalama log kişi başına gelir düzeyinin yaklaşık 12,30 olduğunu göstermektedir. Bulgular, korelasyon analizinde elde edilen negatif ilişkiyi desteklemekte ve daha güçlü ekonometrik kanıtlarla teyit etmektedir.

Bu regresyon modelinde yalnızca gelir eşitsizliği göstergesi bağımsız değişken

olarak yer almaktadır. Bunun temel nedeni, çalışmanın esas amacının gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki doğrudan ilişkiyi test etmektir. Dolayısıyla regresyon analizi, geniş kapsamlı bir tahmin modeli kurmak yerine, korelasyon ve nedensellik analizlerinden elde edilen bulguların tutarlılığını sınanan destekleyici bir yöntem olarak değerlendirilmelidir.

Panel regresyon sonuçlarının güvenilir biçimde yorumlanabilmesi ve nedensellik analizine geçilebilmesi için kullanılan serilerin durağanlık özelliklerinin incelenmesi gerekmektedir. Panel veri yapısında serilerin durağan olup olmadığı, sahte regresyon sorununu önlemek açısından kritik önem taşımaktadır. Ayrıca önceki aşamada yatay kesit bağımlılığı tespit edildiğinden, birim kök analizinde ikinci nesil testlerin (Pesaran, 2007) kullanılması uygun görülmüştür. Bu çerçevede, GINI ve KMG değişkenlerinin durağanlığı CADF/CIPS testleri ile sınanmış ve sonuçlar raporlanmıştır.

Tablo 6

Birim Kök Testi Sonuçları (Pesaran CADF/CIPS, lags=1)

Değişken	Deterministik	t-bar	p-değeri	Sonuç
GINI	Sabit	-2,272	0,0000	Durağan (I(0))
GINI	Sabit+Trend	-2,048	0,9770	Durağan değil
KMG	Sabit	-2,723	0,0000	Durağan (I(0))
KMG	Sabit+Trend	-2,913	0,0000	Durağan (I(0))

Tablo 6’da görüldüğü üzere veri setindeki serilerin durağanlığı, Pesaran (2007) tarafından geliştirilen ikinci nesil CIPS/CADF panel birim kök testi ile analiz edilmiştir. Testler hem yalnızca sabitli hem de sabit+trendli modeller için uygulanmıştır. Bulgular, KMG serisinin her iki durumda da seviyede durağan olduğunu ortaya koymaktadır. GINI değişkeni ise sabitli modelde durağan bulunmuş, ancak sabit+trendli modelde durağanlık reddedilmiştir. Bununla birlikte, Gini katsayısı tanımı gereği 0–100 aralığında sınırlı bir endeks olduğundan, literatürde genellikle seviyede durağan kabul edilmektedir (Apergis, 2015; Kefi & Zouhaier, 2012; Sukiassyan, 2007; Baltagi, 2008; Chudik & Pesaran, 2015). Bu nedenle, çalışmada her iki değişkenin de seviyede durağan olduğu varsayılmış ve Dumitrescu–Hurlin nedensellik analizi bu serilerin seviyeleri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Tablo 7

Dumitrescu–Hurlin Panel Nedensellik Testi

Nedensellik Yönü	W-bar	Z-bar	$\bar{Z}$	p-değeri
KMG → GINI	41,554	157,770	125,713	0,0000
GINI → KMG	42,623	163,113	130,126	0,0000

Tablo 7’de sunulan Dumitrescu–Hurlin panel nedensellik testi sonuçları, kişi başına gelir (KMG) ile gelir eşitsizliği (GINI) arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunduğunu göstermektedir. Elde edilen W-bar, Z-bar ve düzeltilmiş $\bar{Z}$ istatistikleri her iki nedensellik yönü için de yüksek düzeyde anlamlıdır ($p=0,0000$). Buna göre, kişi

başına gelirdeki değişimler gelir eşitsizliğini anlamlı biçimde etkilerken, aynı zamanda gelir eşitsizliğindeki değişimler de OGT dinamiklerini belirgin şekilde şekillendirmektedir. Bu bulgu, literatürde öne çıkan karşılıklı etkileşim tezini desteklemekte ve OGT–eşitsizlik ilişkisinin tek yönlü değil, döngüsel bir nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır.

Özetle, bu çalışmada 2000–2023 döneminde 50 ülkeye ait veriler kullanılarak gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki ilişki çok yönlü olarak incelenmiştir. Korelasyon analizleri, Gini katsayısı ile kişi başına düşen gelir arasında negatif ve anlamlı bir ilişki ortaya koymuştur. Sabit etkiler panel regresyon bulguları, bu sonucu teyit ederek gelir eşitsizliğinin ekonomik büyümeyi sınırlayan temel bir unsur olduğunu göstermiştir. Dumitrescu–Hurlin panel nedensellik testi ise ilişkinin çift yönlü olduğunu ortaya koymuş; böylece gelir eşitsizliği ile OGT arasındaki etkileşimin karşılıklı ve döngüsel bir yapıya sahip olduğu net biçimde kanıtlanmıştır. Başka bir deyişle, gelir eşitsizliği OGT’nin hem nedeni hem de sonucudur. Bulguların tutarlılığı, farklı yöntemlerle elde edilen uyumlu sonuçlarla güçlendirilmiş; ulaşılan sonuçlar aynı zamanda literatürdeki bulgularla da örtüşmüştür (Alesina ve Rodrik, 1994; Persson ve Tabellini, 1994; Egawa, 2013; Islam, 2013; Islam, 2014; Milanovic, 2016; Berg ve Ostry, 2017; Erkişi ve Ceyhan, 2020).

6. Sonuç

Bu çalışma, 2000–2023 döneminde 50 ülke verisi kullanılarak gelir eşitsizliği ile Orta Gelir Tuzağı arasındaki ilişkinin çok yönlü biçimde incelenmesini amaçlamıştır. Bulgular, farklı yöntemlerle birbirini teyit eden güçlü kanıtlar sunmaktadır. İlk olarak, korelasyon analizleri kişi başına gelir ile Gini katsayısı arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, eşitsizlik arttıkça Orta Gelir Tuzağı riskinin yükseldiğine işaret etmektedir. İkinci olarak, sabit etkiler panel regresyon modeli Driscoll–Kraay standart hatalarla tahmin edilmiş ve sonuçlar, gelir eşitsizliğinde bir birimlik artışın logaritmik kişi başına gelirden bir azalışla ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, eşitsizliğin büyümeyi sınırlayıcı bir faktör olduğunu istatistiksel ve ekonometrik olarak teyit etmektedir. Üçüncü olarak, yatay kesit bağımlılığı ve durağanlık testleri sonrasında uygulanan Dumitrescu–Hurlin panel nedensellik analizi, kişi başına gelir ile gelir eşitsizliği arasında çift yönlü nedensellik bulunduğunu ortaya koymuştur. Böylece yalnızca eşitsizliğin büyümeyi sınırlamadığı, aynı zamanda büyüme dinamiklerinin de gelir dağılımını doğrudan şekillendirdiği kanıtlanmıştır.

Elde edilen bulgular, literatürde dile getirilen karşılıklı etkileşim tezini doğrular nitelikte olup, Orta Gelir Tuzağının eşitsizlikle birlikte derinleştiğini göstermektedir. Bu çerçevede, eşitsizlik Orta Gelir Tuzağının hem nedeni hem de sonucu olarak işlev görmektedir, ilişkiyi döngüsel bir yapıya büründürmektedir. Politika açısından bu yalnızca büyüme oranlarının artırılmasının yeterli olmadığını, aynı zamanda gelir eşitsizliğinin de

azaltılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ve Orta Gelir Tuzağı riskinin azaltılması için beşerî sermaye yatırımlarına öncelik verilmesi, kapsayıcı sosyal politikaların uygulanması ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi kritik görünmektedir. Nitekim bu politikaların her biri doğrudan gelir eşitsizliğini azaltma potansiyeline sahiptir. Beşerî sermaye yatırımları, özellikle düşük gelir gruplarının eğitim ve sağlık olanaklarına erişimini artırarak eşitsizliği törpülemekte; kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, fırsat eşitliğini sağlayarak gelir dağılımındaki adaletsizlikleri azaltmaktadır. Kapsayıcı sosyal politikalar ise en temelde gelir eşitsizliğini hafifletmeyi amaçlamakta ve böylece hem toplumsal bütünleşmeye hem de uzun vadeli ekonomik istikrara katkı sunmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma gelir eşitsizliği ile Orta Gelir Tuzağı arasındaki ilişkiyi korelasyon, panel regresyon ve nedensellik analizleriyle çok boyutlu biçimde test ederek tutarlı bulgular sunmuştur. Bu bulgular, eşitsizlik ile Orta Gelir Tuzağı arasındaki ilişkinin karşılıklı ve döngüsel bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Bununla birlikte, çalışma aynı zamanda literatürde daha derinlemesine yapılacak araştırmalar için bir ön aşama niteliği taşımaktadır. Özellikle ülkeler arası heterojenliklerin, gelir gruplarına göre farklı etkilerin ve yapısal faktörlerin daha ayrıntılı biçimde inceleneceği ileri çalışmalar için sağlam bir metodolojik temel sunmaktadır.

Yazarlık Beyanı: Yazar makalenin son halini gözden geçirerek onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar, araştırma, yazarlık ve yayınlama süreçlerinde herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Finansman: Yazar, bu çalışmaya herhangi bir mali destek veya finansman sağlanmadığını beyan eder.

Etik Beyanı: Yazar, bu çalışmada bilimsel ve etik ilkelere uyulduğunu ve kullanılan tüm kaynakların düzgün bir şekilde alıntılandığını beyan eder.

Kaynakça

- Acemoğlu, D., & Robinson, J. (2013). *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*. Doğan Kitap.
- Aghion, P., & Howitt, P. (1992). A Model of Growth through Creative Destruction. *Econometrica*, 60(2), 323-351. DOI: 10.2307/2951599
- Akbulut, E. (2021). Türkiye’de Enflasyon, Faiz, Vergiler ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Ampirik Analiz. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(1), 147-169. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esad/issue/62547/902454>
- Akıncı, G. Y., & Akıncı, M. (2016). Ters-U Hipotezi Bağlamında Ekonomik Büyüme, Finansal Kalkınma ve Gelir Eşitsizliği Mekanizmaları Üzerine. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (622), 61-77. <https://dergipark.org.tr/en/pub/fpeyd/issue/48023/607330>
- Alesina, A., & Rodrik, D. (1994). *Distributive Politics and Economic Growth*. *The Quarterly Journal of Economics*, 109(2), 465-490. doi.org/10.2307/2118470
- Alpdoğan, A. (2023). Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Sosyal Politikalar Bağlamında Bir Değerlendirme. *Sosyoekonomi*, 31(1), 1-20.

- <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2023.01.01>
- Alvaredo, F., Chancel, L., Piketty, T., Saez, E., & Zucman, G. (2018). *World Inequality Report 2018*. Harvard University Press.
- Apergis, N. (2015). Economic Freedom and Income Inequality: Further Evidence from 58 Countries In the Long-Run. *Financial Theory and Practice*, 39(4), 349-370. <https://doi.org/10.3326/fintp.39.4.1>
- Atkinson, A. B. (2015). *Inequality: What Can Be Done?* Harvard University Press.
- Baldwin, R., & Weder di Mauro, B. (2020). *Economics in the Time of COVID-19*. CEPR Press.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. England: John Wiley & Sons Ltd.
- Barro, R. J. (2000). Inequality and growth in a panel of countries. *Journal of Economic Growth*, 5(1), 5–32. <https://doi.org/10.1023/A:1009850119329>
- Berg, A.G. & Ostry, J.D. (2017). Inequality and Unsustainable Growth: Two Sides of the Same Coin?. *IMF Econ Rev* 65, 792–815. <https://doi.org/10.1057/s41308-017-0030-8>
- Börekci Dilsizler, E. B., & Yüksel Yıldırım, C. (2020). Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş AB Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama. *Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimlerine Genel Bakış*.
- Carvalho, L., & Rezai, A. (2016). Personal Income Inequality and Aggregate Demand, *Cambridge Journal of Economics*, 40(2), 491-505. <https://doi.org/10.1093/cje/beu085>
- Chowdhury, F., Desai, S., Audretsch, D. B., & Belitski, M. (2015). Entrepreneurship, corruption and income inequality. In *The Workshop in Political Theory and Policy Analysis, Bloomington, Indiana, April* (Vol. 1).
- Chudik, A., & Pesaran, M. H. (2015). Common Correlated Effects Estimation of Heterogeneous Dynamic Panel Data Models with Weakly Exogenous Regressors. *Journal of Econometrics*, 188(2), 393–420. <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2015.03.007>
- Cobham, A., & Sumner, A. (2013). Is It All About the Tails? The Palma Measure of Income Inequality. Center for Global Development Working Paper No 343.
- Çağdaş, Y. (2021). Orta Gelir Tuzağını Etkileyen Faktörler: Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Örneği. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi, SBE.
- Çağdaş, Y., & Savaşan, F. (2025). Orta Gelir Tuzağını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: İkili Panel Logit Model Analizi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(2), 262-284. <https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.1577283>
- Çütçü, İ., Atay, G., & Akkurt, A. (2020). Kalkınma-Gelir Dağılımı İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Yapısal Kırılmalı Ekonometrik Analiz. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(22), 448-466. <https://doi.org/10.47129/bartiniibf.733358>
- De Hoyos, R. E., & Sarafidis, V. (2006). Testing For Cross-Sectional Dependence in Panel-Data Models. *Stata Journal*, 6(4), 482–496. <https://doi.org/10.1177/1536867X0600600403>
- Dumitrescu, E.-I., & Hurlin, C. (2012). Testing for Granger non-causality in heterogeneous panels. *Economic Modelling*, 29(4), 1450–1460. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2012.02.014>
- Easterly, W. (2001). The Middle Class Consensus and Economic Development. *Journal of Economic Growth*, 6(4), 317–335. <https://doi.org/10.1023/A:1012786330095>
- Egawa, A. (2013). "Will Income Inequality Cause a Middle-Income Trap in Asia?". *World Bank Economic Review*, 27(2), 143-161.
- Eichengreen, B., Park, D., & Shin, K. (2012). When Fast Growing Economies Slow Down: International Evidence and Implications for China. *Asian Economic Papers*, 11(1), 42-87. https://doi.org/10.1162/ASEP_a_00118
- Emirmahmutoglu, F., & Kose, N. (2011). Testing for Granger Causality in Heterogeneous Mixed Panels.

- Economic Modelling*, 28(3), 870-876. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2010.10.018>
- Erkişi, K., & Ceyhan, T. (2020). İktisadi Büyüme ve Gelir Dağılımı Adaleti İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi. *Sosyoekonomi*, 28(43), 195-212. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2020.01.11>
- Felipe, J., Abdon, A., & Kumar, U. (2012). Tracking the Middle-Income Trap: What Is It, Who Is in It, and Why?. *Levy Economics Institute Working Paper*, No 715. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2049330>
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (4th ed.). SAGE Publications.
- Forbes, K. J. (2000). A Reassessment of the Relationship Between Inequality and Growth. *American Economic Review*, 90(4), 869-887. <https://dx.doi.org/10.1257/aer.90.4.869>
- Frees, E. W. (1995). Assessing Cross-Sectional Correlation in Panel Data. *Journal of Econometrics*, 69(2), 393-414. [https://doi.org/10.1016/0304-4076\(94\)01658-M](https://doi.org/10.1016/0304-4076(94)01658-M)
- Galor, O., & Moav, O. (2004). From physical to human capital accumulation: Inequality and the process of development. *Review of Economic Studies*, 71(4), 1001-1026. <https://doi.org/10.1111/0034-6527.00312>
- Galor, O., & Zeira, J. (1993). Income Distribution and Macroeconomics. *Review of Economic Studies*, 60(1), 35-52. <https://doi.org/10.2307/2297811>
- Gill, I., & Kharas, H. (2007). *An East Asian renaissance: Ideas for economic growth*. World Bank Publications.
- Goldin, C., & Katz, L. F. (2008). *The Race Between Education and Technology*. Harvard University Press.
- Göksu, S., & Kılıç, R. (2020). Gelir Dağılımındaki Eşitsizliğin Belirleyicilerine Yönelik Panel Nedensellik Analizi: OECD Ülkeleri Örneği. *Maliye Dergisi*, 178, 82-97.
- Greene, W. H. (2016). *Ekonometrik Çözümleme*. 7. Baskıdan Çeviri. Ankara: Palme Yayıncılık. Çev: Ümit ŞENESEN.
- Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2012). *Temel Ekonometri* (Beşinci Basımdan Çeviri). Çeviren: Ümit Şenesen & Gülay Günlük Şenesen. Literatür Yayınları.
- Gupta, S., Davoodi, H., & Alonso-Terme, R. (2002). Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?. *Economics of Governance*, 3(1), 23-45. <https://doi.org/10.1007/s101010100039>
- Hsiao, C. (2014). *Analysis Of Panel Data*, Third Edition, United States: Cambridge University Press
- Im, K. S., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115(1), 53-74. [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(03\)00092-7](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(03)00092-7)
- Islam, N. (2013). Beyond the Middle Income Trap: What Kind of High Income Country can China Become?. *The International Centre for the Study of East Asian Development*, 2013/20.
- Islam, N. (2014). Will Inequality Lead China to the Middle Income Trap?. *Frontiers of Economics in China*, 9(3), 398-437. <https://doi.org/10.3868/s060-003-014-0020-4>
- Kalaycı, Ş. (2019). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. 9. Baskı, Ankara: Dinamik Akademi Yayınlar-Tarcan Matbaacılık
- Karaş, G. (2021). Gelir Dağılımı ve Kalkınma İlişkisi: BRICS-T Ülkeleri Örneği. *Maliye Dergisi*, 180, 233-251.
- Kefi, M. & Zouhaier, H. (2012). Inequality and economic growth. *Asian Economic and Financial Review*, 2(8), 1013-1025. <https://archive.aessweb.com/index.php/5002/article/view/947>
- Lee, K. (2013). *Schumpeterian Analysis of Economic Catch-up: Knowledge, Path-Creation, and the Middle-Income Trap*. Cambridge University Press.
- Lee, J. & Gereffi, G. (2021). Innovation, Upgrading, and Governance In Cross-Sectoral Global Value Chains: The Case Of Smartphones, *Industrial and Corporate Change*, 30(1), 215-231, <https://doi.org/10.1093/icc/dtaa062>

- Levin, A., Lin, C. F., & Chu, C. S. J. (2002). Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties. *Journal of Econometrics*, 108(1), 1–24. [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(01\)00098-7](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(01)00098-7)
- Lopez, L., & Weber, S. (2017). Testing for Granger Causality in Panel Data. *The Stata Journal*, 17(4), 972–984. <https://doi.org/10.1177/1536867X1801700412>
- Lucas Jr, R. E. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3-42. [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(88\)90168-7](https://doi.org/10.1016/0304-3932(88)90168-7)
- Milanovic, B. (2016). *Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization*. Harvard University Press.
- North, D. C. (2010). *Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*. 2. Baskı, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları
- OECD. (2021). *Income Inequality Data and Trends*. OECD Publishing.
- Orhunbilge, N. (2017). *Uygulamalı Regresyon ve Korelasyon Analizi*. 3. Baskı, Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Ostry, J. D., Berg, A. & Tsangarides, C. G. (2014). *Redistribution, Inequality, and Growth*. IMF Staff Discussion Note.
- Öztürk, E. & Oktar, S. (2017). Kalkınma Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Türkiye Örneği. *Akademik Hassasiyetler*, 4(8), 101-123. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/33537/306700>
- Persson, T., & Tabellini, G. (1994). Is Inequality Harmful for Growth? *American Economic Review*, 84(3), 600–621.
- Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. University of Cambridge, Working Paper No. 0435.
- Pesaran, M. H. (2007). A Simple Panel Unit Root Test In the Presence of Cross-Section Dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265–312. <https://doi.org/10.1002/jae.951>
- Piketty, T. (2014). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Rodrik, D. (2016). Premature Deindustrialization. *Journal of Economic Growth*, 21(1), 1-33. <https://doi.org/10.1007/s10887-015-9122-3>
- Romer, P. M. (1990). Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, 98(5), S71-S102. <https://www.jstor.org/stable/2937632>
- Sarıkovanlık, V., Koy, A., Akkaya M., Yıldırım, H. H. & Kantar, L. (2019). *Finans Biliminde Ekonometri Uygulamaları: Kavram-Uygulama-Analiz*. 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94. <https://doi.org/10.2307/1884513>
- Stiglitz, J. E. (2014). *Eşitsizliğin Bedeli*. İletişim Yayınları.
- Sukiassyan, G. (2007). Inequality and growth: What does the transition economy data say?. *Journal of comparative economics*, 35(1), 35-56. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2006.11.002>
- Şengür, M. (2020). Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Üzerine Panel Veri Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1), 331-346. <https://doi.org/10.17153/oguiibf.603523>
- Ersungur, Ş. M., Takım, A., Dikmen, A. T., & Aksu, L. E. (2020). Türkiye’de ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(1), 227-240. DOI: 10.16951/atauniiib.643728
- Ulusoy, A., Karakurt, B. & Akbulut, E. (2015). Eğitim harcamalarının gelir dağılımına etkisi: Türkiye’de yükseköğretimin gelir eşitsizliğini giderici işlevi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 45-75. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/finance/issue/61458/917865>
- Williamson, J. (2015). Latin American Inequality: Colonial Origins, Commodity Booms, or a Missed 20th-

Century Leveling?. *Journal of Economic History*, 75(4), 937-975.
<https://doi.org/10.1080/19452829.2015.1044821>

Wooldridge, J. M. (2010). *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data* (2nd ed.). MIT Press.

World Bank. (2013). World Development Report 2013: Jobs. The World Bank.

Worldbank (2025). World Development Indicators (GINI Index Data Set, Atlas Method, Per Capita GDP Data Set). Erişim tarihi: 07.07.2025, <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>

Yerdelen Tatoglu, F. (2020). *Panel Veri Ekonometrisi*. 5. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık